

FREY ANDRÁS

MINDENKI TUDJA MÁR,

CSAK A FÉRJ NEM

Az európai politikának a nyugati szolidaritás szempontjából kínos mozzanata volt, hogy a nyugat-európai konzervatívok három vezére – Thatcher angol miniszterelnök, Kohl német kancellár és Strauss, a bajor miniszterelnök – meghátrált a baloldali propaganda-csinadratta előtt. A szerintük „túl me-rev” Reagan mellől mind a hárman elhúzódtak s azokhoz közeledtek, akik az atomrakéták dolgában is engedni akarnak az oroszoknak.

Ne legyen félreértés. Nem akarunk túlzásba esni. Nem azt mondjuk, hogy semmiképp sem lenne szabad tágitani Reagan eredeti álláspontjától és hogy mindenáron ki kell tartani a zéró-zéró terv, vagyis amellett, hogy ha a szovjet nem semmisíti meg Nyugat-Európára becélt kb. 600 középtávú atomrakétáját, akkor Amerika is megkezdi 1983 decemberében 572 hasonló rakétának Nyugat-Európában való felállítását.

Az erről szóló vitában nem foglalhatunk állást, mert ha elektronikus csodákból megszületett fegyverek erejét kell egybevetni, akkor magunkfajta laikusnak jobb csendben maradnia. Nem szabad tehát kizártnak tartani, hogy esetleg 572-nél kevesebb amerikai atomrakéta is elég lehet ahhoz, hogy az oroszok ne tudjanak 2-3 órás ultimátummal megzsarolni és elfinnesíteni nyugat-európai országokat.

Azt azonban, hogy ehhez hány rakétára van szükség, nem a piacon, nem az amerikai elnök megszégyenítésével kell tisztázni. Az európai kormányok zárt ajtók mögött, diplomáciai csatornákon át is megüzenhetik Washingtonba, hogy mit gondolnak. Ezt a nyilvánosság előtt olvasni rá Reagan fejére, a nyugati szolidaritás megbontását jelentette.

Miért fordult az európai közhangulat Reagan ellen?

Erről folyt a szó minap az ENSZ folyosóján, amikor egy francia kolléga azt mondta: – Igen. New Yorkból vagy Washingtonból nézve az amerikaiaknak igazuk van. De Nyugat-Európának, a NATO-kormányoknak is igazat kell adni, ha a szemponjtjaikat vesszük számba.

Ez a megjegyzés sokfelé elágazó vitát váltott ki. Mindenki elmondta, mit látott-hallott Európában s a New York-i ENSZ-delegációk tájékan vagy a washingtoni nagykövetségeken arról: mi lehet az, ami az európai közhangulatot Amerikától eltávolította, annyira hogy még a konzervatív vezérek, közülük még a legbátrabbak is, mint Thatcher és Strauss, a Washington és Moszkva közti diplomáciai ütközetben nem állnak határozottan Reagan oldalán.

Mindabból, amit érvként s ellenérvként felhoztak, úgy lehet a lényegre kihámozni, hogy az elidegenedést főleg két dolog okozhatta. Egyik a közemberek nagyrészének az az érzése, hogy az oroszok békét, az amerikaiak pedig háborút akarnak. Másik az úgynevezett vezető körök véleménye, hogy az amerikai külpolitikában nem lehet megbízni.

Ami a szovjetnek kedvező néphangulatot illeti, ezzel kár vitába szállni. Nem tények, nem valóságra hivatkozó érvek, üres jelszavak hozták létre, mert az embereket könnyű elbolondítani, ha attól való féltükben, hogy a legközelebbi választáson kevesebb szavazatot kapnak, a politikusok nem mernek a demagógiával szembeszállni.

Nem a hűség, a bizalom hiányzik

Annál nagyobb figyelmet érdemel a nyugat-európai politikusoknak és újságíróknak az a nézete, hogy az európai NATO-kormányokban nem a szövetségi hűség, hanem az amerikai vezetőkbe vetett bizalom hiányzik.

Azok, akiknek van súlyuk Európában, négy szemközt elismerik, hogy Amerika jól akar, de azt mondják: főleg azért bizalmatlanok az amerikaiakkal szemben, mert nincs átgondolt, következetes külpolitikájuk, kényes nemzetközi kérdésekben a döntést nem külpolitikusok, hanem külügyekhez nem értő gazdasági és választási szakértők készítik elő.

Amikor például a libanoni hadjárat épp megindult, az atomrakéták körüli amerikai-orosz birkózásban is megkezdődött a döntő csatára való helyezkedés és új ember került az amerikai külügyminisztérium élére, az európaiak elképedve látták, hogy az új külügyminiszter nem külpolitikus, hanem gaz-

dasági vezérférfiú – méghozzá olyan valaki, aki virtust csinál abból, hogy ő nem politikus, ő közgazdász.

A nyugat-európai fővárosokba csupa olyan jelentős érkezik Washingtonból, hogy Shultz egy bankár szemével nézi a világot. E hírek szerint az ő alapelve az, hogy a nemzetközi életben a nyugalom a legfontosabb, egy rossz béke is jobb, mint egy jó válság, mert a termelés jobban virágzik egy igazságtalan, de tartósan ígérkező békében, mint ott, ahol igazság uralkodik ugyan, de nem tudni, mennyi ideig lehet békére számítani.

Az Európába átszivárgó hírek szerint a Washingtonban dolgozó idegen diplomaták általában két amerikai áramlatot látnak mozgásban Reagan körül. Az egyik úgy akarná éreztetni Moszkvával Amerika hatalmát, hogy a lengyel állam fizetéseképtelenségének kimondásával anyagi terheket zúdítana a szovjet kormány nyakába. Ezzel áll szemben a másik felfogás, amely szerint Washingtonnak továbbra is el kell néznie Lengyelország fölött, mert a lengyel fizetéseképtelenség formális proklamálásának jogi következményei is lennének s ezek a lengyel kormánynak kölcsönöket nyújtó több, mint ötszáz nyugati bank közül elég sokat hozhatnának zavarba, elsősorban Nyugat-Németországban, de másutt is.

Ezt főleg azért szeretnék elkerülni Washingtonban, mert ha valamelyik bank vagy az amerikai földművelési minisztérium (a lengyel kommunista állam egyik bőkezű hitelezője!) a sarkára állna, akkor minden Lengyelország elleni követelés egyik napról a másikra a maga egészében esedékessé válnék.

Ebben az esetben a bankoknak a könyveikben le kellene írni minden lengyel tartozást, amivel bevallanák, hogy politikai spekuláció szolgálatában szubvencionáltak egy kommunista rezsimit és hogy felelőtlenül bántak a betevők pénzével.

Az ebből támadó politikai botrányok sorozata s az a lehetőség, hogy egyik-másik bank esetleg bezárná kapuit, olyan riadalmat okozhatna, hogy a pénzüket féltő arab kormányok visszavonhatnák sok-sok milliárdra rúgó betéteiket és ez amerikai bankokat is nehéz helyzetbe hozhatna.

Az amerikai külpolitika kiskatéja

Európában azt hiszik, hogy az előbbi gondolat (Washington erejét az oroszok orra alá dörgölni), csak kevés washingtoni fejben fogamzott meg, azok is inkább csak a republikánus párt jobbszárnyán vannak. És hogy Shultz külügyminiszter nem ezzel az áramlattal, hanem azzal a filozófiával ért egyet, hogy a gazdasági, pénzügyi tények erősebbek, mint a politikai szándékok.

A Washington iránti bizalmatlanságot különben az is növeli, hogy senki sem lehet biztos afelől, az amerikai külpolitikát illetően mire lehet számítani. Arra-e, hogy Reagannek, vagy pedig arra, hogy környezetének az akaratára fog érvényesülni. Vagyis hogy Reagan lesz-e a kitartóbb, aki azt tartja fő feladatának, hogy Amerikát külső veszélyekkel szemben vértessze föl. Vagy pedig a bürokrácia fegyvereivel rendelkező tanácsadók lesznek az erősebbek, akiket nem a külpolitika érdekel elsősorban, hanem az, hogy kihez kellene csatlakozniok abban a belpolitikai küzdelemben, amely már meg is indult az 1984-es elnökválasztás előkészítésére.

Ha Reagan nem indul, akkor bizony ajánlatos lenne a fölkelő nap, vagyis Bush alelnök és a republikánus párt balszárnya felé fordulni. Brüsszelben már mondják is, hogy Bush európai körútját Baker, a Fehér Ház vezérkari főnöke rendezte meg.

Hogy miért?

Azért, mert amikor Reagan ellenjelöltje Bush volt, akkor Bush választási hadjáratát Baker vezette. Ezért gondolják a belgák, hogy Bush európai útja az 1984-es elnökválasztásra való felkészülésnek a bevezetője, a republikánusok balszárnyának első lépése afelé, hogy ha Reagan nem indulna, akkor a párt balszárnya jusson hatalomra.

A belpolitikának a külpolitikával való ilyen összekeverését panaszolta fel Bonnban egy keresztény párti képviselő. A március 6-i választáson a német keresztény pártok (Reagan zéró-zéró ajánlatának elfogadásával) az amerikai kormány álláspontjára helyezkedtek,

ŐSZE ANDRÁS ÉS A GILGAMES

Ősze András azok közé a nem túl nagy számú nyugaton élő magyar származású és magát magyarnak valló mai képzőművészek közé tartozik, akiknek meglehetősen visszavonultságban élve mindeddig sem külföldön, sem Magyarországon nem volt részük kiemelkedő elismerésben, s akik – talán éppen e rejtettségből fakadóan is – mégis jelentős életművet hoztak létre. Ezért talán nem fölösleges, ha az itt bemutatásra kerülő rajzai ürügyén felidézzük életútjának fontosabb állomásait.

1909. január 14-én született Szémán József nagykanizsai kádármester legkisebb fiaként. Apja mellett és a szomszédos fazekasok műhelyében ébredt föl benne a szobrászat alapanyagai iránt az érdeklődés. Huszonegy éves korában az Iparművészeti Főiskolán Lux Elek növendéke lett, majd amikor elfogyott a tandíjra való pénze, elhatározta, hogy egyedül tanul tovább. Műtermébe látogatva Elek Artúr, a Nyugat éles szemű kritikusa már 1932-ben felfigyelt tehetségére, és további tanulásra biztatta. 1937-től 1946-ig számos önálló és csoportos kiállításon vett részt. 1942-ben a Nyugat megbízásából elkészítette Tóth Árpád síremlékét a Farkasréti temetőben, majd több szobra fővárosi gyűjteményekbe került. A 40-es évek elején folyóiratokban (Új élet, Vigilia) képzőművészeti kritikáival jelentkezett. 1947-48-ban ösztöndíjjal Olaszországban tanult, majd kíváncsi volt Brazíliába. 1959-ben az Egyesült Államokban telepedett le, 1964 óta New Yorkban, 1981 óta Floridában lakik. Közben Európa országain kívül tanulmányúton járt Libanonban, Izraelben és Törökországban. Brazíliában, Peruban, az Egyesült Államokban és Angliában több jelentős kiállításon szerepelt. Szobrait és grafikáit a világ számos köz- és magángyűjteménye őrzi. Magyarországon 1945 után először szülővárosa rendezett kisebb kiállítást munkáiból (1975), 1977 őszén a budapesti Mücsarnokban, 1981 decemberében a Pécsi Galériában, legutóbb pedig – 1982 őszén – a jugoszláviai Csáktornya láthatunk válogatást életművéből. Több külföldi és magyarországi folyóiratban olvashattunk Ősze művészetét méltató rövidebb-hosszabb írást, vele készített beszélgetést.

Ősze András jellegzetes alkotásmódja a szobrok ciklusokban történő megformálása. Minden ciklushoz más-más anyagot használ, s egy-egy sorozat 6-15 szobrot foglal magába. A szoborciklusok szervesen át- meg átszövik egymást, s észrevétlenül egymásba kapcsolódnak. A szobor-sorozatokat Ősze életművében könnyed vonalvezetésű, levegős rajzok kísérik végig, amelyek hol megelőzik vagy kiegészítik, hol értelmezik és magyarázzák a szobrok alakulási folyamatát. Ősze rajzai jellegzetesen szobrász-rajzok: keresztmetszet, sűrített lényegét, háromdimenziós jelentésének összegzését adják egy-egy elképzelt szobornak és a mozgásnak, adott esetben a térbeliséget színekkel is jelezve.

vállalva, hogy a Moszkvából biztatott baloldali uszítók a két pártot Amerika szolgájának nevezzék. Ezt abban a hitben tették, hogy a zéró-zéró javaslat mellett az amerikaiak ki is fognak tartani.

Kik keresztelik Reagan útját

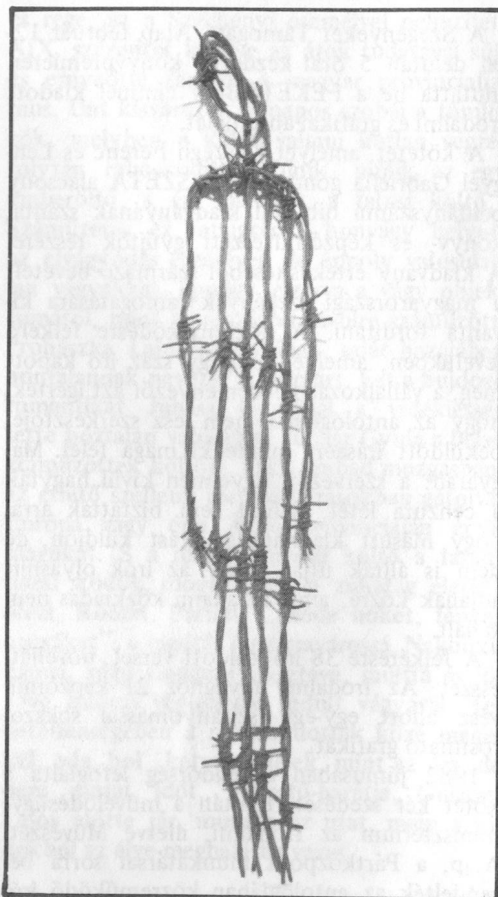
Ehelyett az történt (Washingtonból Párizsba és Londonba befutó jelentések szerint), hogy nem csak a baloldal dolgozik Reagan formulájának elfűrészlésén, hanem Reagan „egyes meg nem nevezett munkatársai is” sokallják az elnök hajthatatlanságát. A New York Times néven is nevezte őket Shultz külügyminiszternek és Clarknak, az elnök külügyi tanácsadójának személyében.

Erre mondta az előbb idézett német képviselő:

– Hogyan kötelezhetjük el magunkat az amerikai álláspont mellett, ha nem csak a demokratapárti ellenzék, hanem legbenső bizalmasai is keresztelik Reagan útját... közben pedig minket vádolnak Reagan elárulásával.

Vajon honnan fúj a szél?

A Washingtonból Európába átkerülő és a washingtoni nagykövetségekről kiszivárgó hírek ennek a megítélésében is majdnem mind egyetértenek. Éspedig abban, hogy a kongresszus és a Fehér Ház környékén senki sem beszél róla hangosan, de azért tisztában vannak vele, hogy miről van szó. Arról hogy a Reagan-tól elparentált déntente exhumálása folyamatban van és hogy „mindenki tudja már, csak a férj nem”.

ŐSZE ANDRÁS: Öngyilkos (tűskésdrót)

A Gilgames-eposzhoz készült hetven rajzát Ősze egy interjúban nem pusztán illusztrációknak vagy kísérrajzoknak mondja, hanem találó kifejezéssel Gilgames-interpretációnak nevezi, kulcsot adva ezzel a rajzok megközelítéséhez. Ősze művészi értelmezésében a Gilgames-eposz mítosz, egyetemessé növesztett jelkép, amely eredetében és hatásában is egyenrangú társa a biblia alaptörténeteinek. Ami oly kevés művésznek sikerül, Őszénél valóra válik: a mítosz antropológiai megértése a rajzokon keresztül, pontosabban szólva a rajzokon megjelenő mítosz alakjai önmagukon túlról vetületükkel a mai ember önmegértését segítik. Ugyanakkor Ősze nem teremt új mitológiát, az azonosulás helyett úgy szembesül a mítosszal, hogy egyéni tapasztalatainak és mindannak megőrzése mellett, ami szellemből és művészi tudásból van benne, megkísérli a mítoszban való megtestesülést.

A rajzokon Ősze mindig a lényegre, az alakra összpontosít, minden zavaró háttérrel elhagy, s néhány vonallal, szinte szoborszerűen formálja meg hőseit. A testek beszédes zárt-ságát fokozza az alakok arányainak megnyújtása, ami viszont a hősök jellemének rendkívüliségét, a történés ünnepélyességét hangsúlyozza. Egymás után jelennek meg előttünk a mítosz alaphelyzetei, s a kristálytisztá rajzokon Gilgames utazása fokozatosan minden eszmélő ember utazásává válik. Végsőkéig leegyszerűsítve a rajzok alapképletét: az életben az emberre váró próbatételek leküzdését csak rendkívüli koncentrációs képesség, a lét titkaiba való beavatás teszi lehetővé. Ősze művei ezért megszólító, kultikus erejű alkotások, a lét geometriailag leegyszerűsített ütemei, meditációs objektumok, amelyek öslményekhez vezetnek vissza. Miként a megjelenített mítosz, a rajzok is megtisztítják a szemléletet, fokozzák a szellem éberségét, s ezáltal a lélek megújulását hozzák létre.

TÜSKÉS GÁBOR

A SZIVÁRVÁNY irodalmi, művészeti és kritikai szemle (Chicago) legújabb, 1983/9. száma megemlékezik Arany János halálának századik évfordulójáról, mely alkalomból Ferdinánd Mihály méltatja a költőt, valamint Kodály Zoltán születésének 100. évfordulójáról, mellyel kapcsolatban Lázár László ír méltatást, Ivanich Miklós pedig a zeneköltővel kapcsolatos emlékeit közli. A válság rációja – a ráció válsága címmel Határ Győző készülő kötetéből, a Székhárfából olvashatunk részletet, Monoszló Dezsőtől novellát, Illyés Gyulától, Máté Imrétől, Major-Zala Lajostól, Horváth Elemértől, Kányádi Sándortól és másoktól verseket. Különösen értékes a lap magyarországi anyaga, mely a tájékoztatástól, a színházi élettel, az ellenzék helyzetével foglalkozik jobbra másodközlések alapján. (A folyóirat megrendelhető: Framo Publishing 561 W. Diversey Pkwy, Chicago, IL 60614).

Megélénkült a békepropaganda. Az osztrák fővárosban is több békekonferenciát tartottak, köztük egykori NATO-tábornokok. A megfigyelők szerint soha nem került szóba a már felállított szovjet rakéták ügye, sem Lengyelország helyzete, sem Afganisztán megszállása. Ezzel szemben Magyarországon – mint a menekültek elmondják – elbocsátják állásából azt, aki az amerikai rakéták felállítása ellen tiltakozó ívre odairja, hogy a már felállított szovjet rakétákat is el kellene távolítani.